

ХАРКІВСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. Г. С. СКОВОРОДИ

На правах рукопису

ЛАРИНА ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ЗМІСТ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ДОШКІЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ
(20-і — поч. 30-х р.р. XX ст.)**

13.00.01 — теорія та історія педагогіки

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Харків — 1996

Дисертацією є рукописно

Роботу виконано в Харківському
університеті ім. Г.С.Сковороди

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00757090 (S)

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент
Тасько Тетяна Петрівна

Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук, професор
Мельничук Сергій Гаврилович
- кандидат педагогічних наук, доцент
Внукова Інга Петрівна

Провідна установа - Сумський державний педагогічний
інститут ім. А.С.Макаренка

Захист відбудеться "11" грудня 1996 р. о 10 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К.02.26.02 у Хар-
ківському державному педагогічному університеті ім. Г.С.Сково-
роди за адресою:

310168, м.Харків, вул. Влохера, 2, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківсько-
го державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Автореферат розісланий "11" листопада 1996 року

Вчений секретар
спеціалізованої
вченої ради

кандидат педагогічних
наук, доцент
Л. А.Штефан

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність дослідження. Корінні вміння в політичній, соціально-економічній сферах життя України, культурне і духовне відродження українського народу обумовлюють велике значення оновлення і вдосконалення національної освіти. Успішність виконання цього завдання в значній мірі залежить від знань, творчого потенціалу, професійної майстерності і загальної педагогічної культури працівників усієї системи освіти. Важливе місце в ній займає підготовка висококваліфікованих кадрів дошкільних працівників, оскільки саме від вихователя дошкільного закладу залежить гармонійний розвиток дитини, формування її як особистості.

Невід'ємну частину освіти дошкільних працівників складає їхня музично-педагогічна підготовка. Сучасному вихователю необхідно володіти добре розвинутою музичною пам'яттю, творчою уявою і сприйняттям, виконавчими навичками і вміннями, без яких неможливо здійснити виховний процес у дошкільному закладі на високому професійному рівні. Тому в нинішніх умовах особливо важливого значення набуває вдосконалення як спеціальної, так і загальної музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників.

В історії педагогічної науки накопичений значний досвід музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників. Тому необхідно, щоб увесь позитивний досвід розвитку дошкільної педагогіки в Україні в різні періоди був знайдений і дбайливо збережений. Важливо ретельно аналізувати, узагальнювати, творчо переробляти і активно впроваджувати багатий історичний дос-

від теорії і практики музично-педагогічної підготовки кадрів для дошкільних закладів у навчально-виховний процес сучасної вітчизняної педагогічної школи.

Це дуже корисно також і тому, що вивчення змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в історико-педагогічному аспекті внесе певний вклад у розробку історії цієї проблеми, сприятиме подальшому вдосконаленню музично-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільного виховання в педагогічних навчальних закладах України.

Аналіз музично-педагогічної літератури показує, що питання становлення і розвитку музично-естетичного виховання дошкільників, підготовки вихователя до цієї роботи, розробка основних принципів музичної педагогіки цікавили багатьох педагогів, психологів, музикантів. Особливий вклад у розробку цих проблем внесли фундаментальні праці відомих педагогів минулого /О.О.Апраксіної, В.В.Асаф'єва, М.П.Влінова, Н.О.Ветлугіної, М.О.Румер, В.М.Теплова, О.П.Усової, С.Т.Шацького, В.М.Шацької та ін./ і сучасності /Л.Г.Арчажникової, А.М.Алексюка, І.А.Зявюна, Э.С.Квасниці, Л.Г.Коваля, С.Г.Мельничука, Г.М.Падалки, О.П.Рудницької, В.Л.Яконюка та ін./.

Історико-педагогічні аспекти музично-естетичного виховання дітей дошкільного, а також шкільного вікових періодів розглядалися в дослідженнях Л.М.Жербіної, І.Г.Зарудної, С.І.Мевенцевої, С.М.Морової, Є.С.Федотова та інших.

Окремі питання спеціальної і психолого-педагогічної підготовки вихователя-дошкільника в сучасних педагогічних навчальних закладах знаходяться в центрі уваги багатьох дослідників сучасності: А.І.Горемичкіна, Н.Г.Лукеріної, Т.М.Таранової,

Л.Г.Семушиної, Ю.Є.Юцевича та інших.

Процесу становлення і розвитку музично-педагогічної підготовки вчителів присвячені дисертаційні дослідження Р.А.Верховлава (Росія), Л.Я.Руденко (Білорусія), Т.П.Танько (Україна).

Деякі компоненти вмісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів розглядалися в тематичних науково-методичних збірниках і на сторінках спеціальних журналів. Але в цілому позитивний історичний досвід музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників не вивчений і системно не узагальнений, спеціальних наукових досліджень, що характеризують її розвиток в Україні, до цього часу немає.

Актуальність даної проблеми, недостатня єї розробка в історико-педагогічній літературі і дисертаційних дослідженнях, особливе педагогічне значення критичного використання накопиченого позитивного досвіду в метю подальшого вдосконалення музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні і обумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань наукового пошуку.

Об'єкт дослідження - музично-педагогічна підготовка дошкільних кадрів в Україні.

Предмет дослідження - зміст музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у навчальних закладах України в 20-х - початку 30-х років.

Мета дослідження - проаналізувати зміст загальної і особливості професійної музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у навчальних закладах України 20-х - початку 30-х років; накреслити шляхи творчого використання досвіду в сучасних умовах.

Об'єкт, предмет, мета дослідження обумовили його основні завдання:

1. Узагальнити теоретичні ідеї і практику музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у другій половині XIX - початку XX століть.

2. Проаналізувати позитивний внесок педагогів і діячів мистецтва 20-х - початку 30-х років у розвиток змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів.

3. Розкрити особливості організації музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у навчальних закладах України 20-х - початку 30-х років.

4. Визначити позитивні тенденції розвитку змісту музично-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільного виховання і використання їх у сучасних умовах.

Методологічну основу дослідження складає теорія наукового пізнання і діалектичний підхід до аналізу процесу становлення і розвитку теорії і практики музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в історії педагогічних навчальних закладів; державні документи про стратегію розвитку освіти в Україні; просвітницько-педагогічний і естетичний спадок відомих українських діячів науки, культури і мистецтва; педагогічне обґрунтування необхідності і можливості творчого використання педагогічного спадку і практичного досвіду вітчизняних педагогічних навчальних закладів у сучасних умовах.

Методи дослідження: історико-логічний, теоретичний і порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури, архівних документів і періодичних видань, узагальнень історико-педагогічного досвіду музично-педагогічної підготовки дошкільних

кадрів періоду, що досліджується.

Джерелознавча база дослідження: змістовні, педагогічно цінні матеріали, одержані в результаті аналізу архівних фондів 5 архівів: Центрального історичного архіву України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, Київського обласного державного архіву, Харківського обласного державного архіву, Полтавського обласного державного архіву.

Поряд з цим вивчені і проаналізовані матеріали з'їздів, конференцій і нарад; нормативно-методичні документи; рівноцінна і численна психолого-педагогічна література й інші публікації з тематики, суміжної з проблемою даного дослідження.

Наукова новизна та теоретична значущість роботи полягає в тому, що в ній проаналізовано повитивний вклад педагогів і діячів мистецтва в розвиток змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у період, який досліджується; виявлені компоненти змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у педагогічних навчальних закладах рівних типів у 20-х - початку 30-х років; узагальнено досвід музично-педагогічної підготовки працівників для дошкільних закладів у період, який досліджується, і накреслені основні шляхи його вдосконалення.

Практичне значення дослідження. З урахуванням результатів дослідження підготовлені і опубліковані для студентів, викладачів педагогічних інститутів і училищ, працівників дитячих садків методичні матеріали "Музично-педагогічна підготовка дошкільних працівників в Україні (друга половина XIX - початок XX століть)"; результати дослідження, висновки і рекомендації

можуть бути використані викладачами педагогічних навчальних закладів при складанні навчальних планів, розробці програм і в процесі викладання курсів педагогіки, історії педагогіки, методики музичного виховання, при читанні спецкурсів і проведенні семінарів, керівництві курсовими і дипломними роботами, а також використані вихователями дошкільних закладів.

Особистий внесок автора полягає у виявленні динаміки змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників; у педагогічному обґрунтуванні шляхів творчого використання в сучасних умовах теоретичного спадку і практичного досвіду музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у період, що досліджується; у введенні в науковий обіг нових архівних матеріалів, присвячених історії розвитку вітчизняних навчальних закладів.

Достовірність результатів дослідження обумовлюється їх обґрунтованістю, цілеспрямованим використанням взаємодоповнюючих методів, адекватних предмету, поставленим завданням і логічній структурі дослідження, об'єктивним історико-логічним і глибоким системно-структурним аналізом педагогічного спадку 20-х - початку 30-х років, архівних і дослідницько-публіцистичних матеріалів.

На вахист виносяться:

- періодизація музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників;
- зміст, форми і методи музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у рамках укаваних періодів;
- шляхи використання в сучасній практиці позитивного досвіду музично-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільного виховання, накопиченого в період, що досліджується.

Основні положення і результати дослідження доповідалися і обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Формування творчої особистості вчителя для оновлювання національної школи" (м.Умань, 1993), міжнародній науково-практичній конференції "Гуманістичні засади педагогічної концепції Н.К.Крупської і сучасність" (м.Горлівка, 1994), міжнародній науково-практичній конференції "Девіантна поведінка неповнолітніх і молоді: можливості впливу" (м.Харків, 1994), науково-практичній конференції "Психолого-педагогічна освіта в Україні" (м.Харків, 1994), міжнародній науково-практичній конференції "Педагогіка Марії Монтесорі: теорія та практика" (м.Белгород, 1995), Всеукраїнській науково-практичній конференції "Елітарна освіта: теорія, методика" (м.Кіровоград, 1996), міжнародній науково-практичній конференції "Культура педагогічного спілкування як фактор гуманітаризації сучасної освіти" (м.Суми, 1996), міжвузівській науково-практичній конференції "Українське дошкілля: проблеми, пошуки, творчі знахідки" (м.Умань, 1996).

Апробація дослідження здійснювалась шляхом публікацій статей у збірниках "Шляхи підвищення навчально-виховного процесу в школі та педагогічному вузі" (м.Харків, 1994) і "Актуальні проблеми дидактики середньої та вищої школи" (м.Харків, 1996), методичних матеріалів "Музично-педагогічна підготовка дошкільних працівників в Україні (друга половина XIX - початок XX століть)" на допомогу студентам, викладачам вузів і училищ, працівникам дитячих садків (м.Харків, 1996).

СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури і джерел, додатків.

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження, визначені об'єкт, предмет, мета, завдання, методологічна основа і методи дослідницької роботи, її джерелознавча база, виявлені наукова новизна, теоретичне і практичне значення, апробація результатів дослідження, сформульовані основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі - "Теоретичні основи змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні" - узагальнені теоретичні ідеї і практичний досвід музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у другій половині XIX - початку XX століть, проаналізований позитивний вклад педагогів і діячів мистецтва 20-х - початку 30-х років у розвиток змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів.

Ідея дошкільної педагогічної освіти виникла одночасно в організації суспільного дошкільного виховання в середині XIX століття. Вона належить німецькому філософу і педагогу Ф.Фребелю. Він перший відкрив курси для підготовки дошкільних "садівниць" у себе на батьківщині, в Тюрингії. Основу їхньої навчальної роботи складало практичне спостереження за дітьми, розвиток їх творчих здібностей в ігровій діяльності, стимулювання самовиховання. Практична робота учениць здійснювалась безпосередньо в дитячому садку під наглядом працюючої в ньому керівниці.

Ідеї Ф.Фребеля, які були розповсюджені у Німеччині, Фран-

ції, Англії, Бельгії, Голландії, Америці, знайшли також широкий відгук і в Росії. Так, у кінці 60-х років у Росії почали запроваджуватися фребелівські гуртки, в'ялялися окремі дитячі садки, курси для підготовки дошкільних керівників. З 1866 по 1877 роки видавався перший журнал "Детский сад".

У другій половині XIX століття до появи перших навчальних закладів, які готували дошкільних працівників, музичне виховання в "заможних" сім'ях, в перших дитячих садках здійснювали випускниці жіночих навчальних закладів: інститутів "шляхетних дівчат", гімназій, виховних будинків, а також учительських семінарій. У цих навчальних закладах музиці відводилося значне місце. Характерною рисою навчання в цих закладах був високий рівень співочих умінь і навичок у випускників. У значній мірі цей рівень обумовлювався ретельно продуманою системою навчання, що передбачала щоденні вправи, наполегливе і систематичне тренування.

На початку XX століття у відповідності з психолого-педагогічними вимогами музичну роботу з дітьми в дошкільних закладах повинен був проводити основний керівник, тобто вихователь, при другорядній ролі спеціаліста музичного профілю. Музично-педагогічну підготовку дошкільних працівників у цей період здійснювали Фребелівський педагогічний інститут (1907 р.), Школа нянь (1905 р.) і педагогічні курси з рівним строком навчання (від 3,5 місяців до 4 років). У цих навчальних закладах майбутні "садівниці" і їхні помічники вивчали елементи нотної грамоти, сольфеджіо, постановку голосу, методику співів, аналізували дитячий музичний репертуар.

Дослідження показують, що на зміст музично-педагогічної

підготовки у навчальних закладах України на початку 20-ого століття значний вплив мали різні прогресивні ідеї зарубіжних і вітчизняних педагогів того часу, зокрема: Ф.Фребеля, М.Монтессорі, пропагандистів гуманно-демократичних і національних ідей (М.В.Лисенка, М.Д.Леонтовича, К.Г.Стеценка, П.О.Ковицького, С.Ф.Русової та інших).

Педагогічні погляди італійської лікарки і педагога М.Монтессорі багато в чому співзвучні ідеям Ф.Фребеля. Новаторство М.Монтессорі в галузі музичного виховання полягає в тому, що вона розробила для навчання і виховання почуттів у дітей оригінальний дидактичний матеріал. Педагогічну цінність являють також її ідеї про наскрізне наповнення музичним змістом навчально-виховного процесу в дитячих закладах. З метою вирішення цього завдання М.Монтессорі розробила рекомендації в галузі музичного виховання дітей і підготовки керівниць до його проведення. У наш час у дитячих закладах, що працюють за системою М.Монтессорі, творче використання дидактичного матеріалу і методів музично-естетичної роботи з дітьми дає позитивні результати і, на наш погляд, повинно стати однією з необхідних умов досягнення найбільш високого рівня музично-естетичного розвитку дошкільників у кожному дитячому садку.

На початку ХХ століття в Україні набула великої популярності також теорія "вільного виховання", яка несла в собі ідеї демократизму: вимога реалізації права кожної особистості на вищі досягнення музичного мистецтва, повага і довіря до музичного досвіду і смаку дитини, пошуку засобів ненасильного, природного підвищення рівня її музичної культури. Ідеї демократизму захопили багатьох педагогів-музикантів, освітлюва-

лися на сторінках періодичної преси, значно вплинули на стан музичного виховання дошкільників і підготовки дошкільних працівників до музично-педагогічної діяльності.

Пропагандистами гуманно-демократичних і національних ідей були видатні українські педагоги і музиканти, зокрема М.Д.Леонтювич (розвиток творчої фантазії, самостійного мислення), К.Г.Стеценко (повага до кожної дитини, врахування її індивідуальних здібностей, спостереження і вивчення дітей у процесі музичної роботи з ними). У розвитку ідей навчання і виховання на "національній основі" особлива роль належить С.Ф.Русовій - педагогу і громадському діячу (виховання у відповідності з природними умовами і соціально-національними традиціями рідного краю).

Виходячи з вищесказаного, можна відзначити, що до 1920 року йшло накопичення теоретичних ідей в галузі як музично-естетичного виховання дошкільників, так і підготовки вихователів до цієї роботи, визначилися типи педагогічних навчальних закладів, які давали музично-педагогічну підготовку майбутнім дошкільним працівникам, апробовані форми і методи, а також зміст цієї підготовки.

На початку 20-х років в Україні склалася принципово нова система підготовки працівників соціального виховання дітей від 4 до 15 років без розподілу на дошкільний і шкільний вікові періоди. Основними організаційними формами цієї системи були факультети соціального виховання інститутів народної освіти і трирічні педагогічні курси (надалі - педагогічні технікуми). У даних педагогічних закладах усе навчання було побудоване на ознайомленні і вивченні студентами дитячих закладів. У здійс-

ненні цих завдань велике місце відводилося спостереженню за музичними переживаннями дітей, їх можливостями в галузі музичної діяльності, розвитком їх творчих здібностей і активності, дослідженню дитячої творчості. У розробці цих питань особлива роль належала українському педагогу і музиканту В.Л.Дворському. На розвиток музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів значно вплинули його ідеї про комплексні і системні діяння на студентів у процесі навчання.

Основоположними в організації змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні стали також напрямки, розроблені російським педагогом і музикантом В.М.Шацькою. Це і накопичення слухових сприймань через прослуховування музичних творів, і робота в хором, у процесі якої курсанти одержували необхідні уміння і навички, і спостереження за музичними емоціями кожної дитини під час ваянь, і колективне теоретичне узагальнення набутого практичного досвіду.

Значним внеском у розвиток методики музичного виховання дошкільників і музичної підготовки дошкільних працівників стали педагогічна діяльність і методичні розробки в методики проведення дитячих ігор з піснями українського композитора і педагога В.М.Верховинця. Ідеї виховання дітей на основі українського музично-етнографічного репертуару він виклав у книзі "Весняночка", виданій у 1925 році.

З метою формування національної культури майбутніх вихователів В.М.Верховинець розробив спецкурс "Дитячі ігри", який викладав у Київському педагогічному інституті (1919-1920), Полтавському інституті народної освіти (1920-1932), Харківському музично-драматичному інституті (1927-1928).

Певну допомогу у викладанні методики виховання подали методичні розробки викладачів Київського музично-драматичного інституту, опубліковані в 1930 році: Л. Кулаковського - "Теоретичні основи музичного виховання" (методика) (Держвидав, Х. 1930. К.) і Л. Хереско - "Музичне виховання" (Держвидав, Х. 1930. К.). Основна увага в них приділена розвитку творчості і самостійності дітей з урахуванням їх індивідуальних психічних особливостей.

Значний внесок у вдосконалення музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників вніс Я. Я. Полферов - інспектор по художній освіті в закладах соціального виховання, який виступав на сторінках періодичних видань з численними педагогічно цінними публікаціями.

У середині 30-х років розвиток теорії і практики дошкільної педагогічної освіти продовжувався в умовах уніфікування і регламентування всієї освітньо-виховної системи, що негативно відбилася і на змісті музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників. Це привело до обмеження творчого пошуку, викоріненню національних ідей.

У другому розділі - "Досвід організації музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у навчальних закладах України" - розкриті особливості музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників у навчальних закладах різних типів в Україні у 20-х - початку 30-х років, виявлені позитивні тенденції розвитку змісту музично-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільного виховання і можливості їх використання у сучасних умовах.

На факультетах соціального виховання інститутів народної

освіти і на трирічних педагогічних курсах, створених на початку 20-х років, багато в чому був використаний досвід фребелівських навчальних закладів в музично-педагогічній підготовці дошкільних працівників.

Порівняльний аналіз навчально-методичних матеріалів цих навчальних закладів дозволив виявити загальні риси їх діяльності. Музична підготовка студентів у цих навчальних закладах здійснювалася шляхом поступового набуття ними виконавчих і слухових навичок, розвитку їх музичного і загальнохудожнього сприйняття, формування художнього музичного смаку і свідомого критичного ставлення до сучасних явищ в галузі музичної культури. Предмети музично-художнього профілю входили в цикл педагогічних дисциплін і вивчалися протягом трьох років. У процесі навчальної, студійної і гурткової роботи студенти набували елементарних теоретичних знань, практичних умінь і навичок. Навчальні "програми з музики", як правило, включали в себе основні дані з теорії музики, сольфеджіо, гармонії, історії російської, української і зарубіжної музики, диригування, а також ровучування і аналіз дитячого репертуару. У вивченні цих предметів простежувався принцип міжпредметних зв'язків, увага концентрувалася на практичному засвоєнні і закріпленні теоретичного матеріалу.

Творчому характеру навчання в інститутах народної освіти і на трирічних педагогічних курсах у першій половині 20-х років сприяла перевага семінарських і практичних занять над лекційними курсами. У процесі їх проведення студенти мали можливість яскравіше проявити свої індивідуальні здібності і нахили, творчу самостійність і активність.

Особлива увага приділялась підготовці майбутніх працівників соціального виховання до практичної музично-естетичної роботи, яка здійснювалася протягом усього періоду навчання.

З 1925 року перейменовані трирічні педагогічні курси в педагогічні технікуми були зорієнтовані на підготовку вчителів для молодшого концентра школи. Разом з тим у деяких педтехнікумах передбачалися також і проробка дошкільного репертуару, освоєння ігор зі співами і інсценівок, проводилася активна і пасивна практика в дошкільних вкладах.

На початку 30-х років були відкриті дошкільні факультети в деяких інститутах соціального виховання і дошкільні відділення у численних педагогічних технікумах. Але в організації музично-педагогічної підготовки студентів цих навчальних закладів були певні труднощі: типових музичних програм для дошкільних факультетів і відділень розроблено не було; у процесі навчальної роботи викладачі керувалися музичними програмами для дошкільних закладів, а також програмами, розробленими московськими і ленінградськими спеціалістами; не вистачало методичної літератури; відповідного оснащення; кваліфікованих викладачів і методистів. Тому й рівень музично-педагогічної підготовки студентів у цих закладах в основному був нивьким.

Характерною особливістю музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у 20-і роки було те, що в цей період професійну музично-педагогічну підготовку кадрів для дошкільних установ почали відділи соціального виховання інструкторсько-педагогічних факультетів у музично-педагогічних інститутах Києва, Харкова і Одеси.

Аналіз архівних джерел показав, що організація і зміст

навчального процесу в музично-драматичних інститутах значно відрізнялися від музичної підготовки в ІНО і педтехнікумах. Про це свідчать і вищі вимоги до вступників у музично-драматичні інститути, і значна кількість годин у навчальному плані, відведених на індивідуальні і практичні заняття з музичних дисциплін, і розроблені системи методик (постановки голосу, ритміки, музвиховання) і педагогічних практикумів (в дитячих ігор, дитячого хору і оркестру, музвиховання в дитячому колективі, хорового співу і керівництва хором, імпровізації та інших), рівноманітні форми проведення педагогічної практики (дитячі лабораторії, виробнича практика в закладах соцвиховання), стежування після закінчення інституту.

У висновках дисертації викладені основні результати дослідження:

1. Процес музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників можна умовно розділити на два періоди. Перший період - друга половина XIX - початок XX століть - зародження теоретичних ідей музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників, відкриття в Україні перших педагогічних навчальних закладів з підготовки дошкільних працівників, зокрема і їх музично-педагогічної підготовки. До таких відносяться: Фребелівський педагогічний інститут, Школа нянь і педагогічні курси. Другий період - 20-і - початок 30-х років - розвиток національних ідей і творчий пошук у розробці змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у системі педагогічної освіти: в інститутах народної освіти, на трирічних педагогічних курсах і в педагогічних технікумах. Характерною особливістю цього періоду є відкриття інструкторсько-педагогічних факультетів.

тетів у музично-драматичних інститутах в підготовки спеціалістів в галузі дитячого музичного виховання, а також дошкільних факультетів і відділень в інститутах соціального виховання і педагогічних технікумах.

2. Дослідження показали, що в другій половині XIX - початку XX століть спеціальних програм з музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників розроблено не було. Зміст навчально-виховної роботи у навчальних педагогічних закладах розвивався під впливом рівних прогресивних ідей зарубіжних і вітчизняних педагогів. Особливе значення в становленні змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в Україні мали ідеї демократичного, гуманістичного і національного характеру, пропагандистами яких були М.В.Лисенко, М.Д.Леонтович, К.Г.Стеценко, П.О.Ковицький, С.Ф.Русова і багато інших музикантів і педагогів.

Суттєву роль у розвитку змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у 20-х - початку 30-х років відіграли методичні розробки В.Л.Яворського, В.М.Верховинця, підручники Л.В.Кулаковського, Л.П.Хереско, науково-методичні статті Я.Я.Полфєрова та інших.

3. Виявлені характерні особливості змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних кадрів у рівних навчальних педагогічних закладах України 20-х - початку 30-х років. Порівняльний аналіз компонентів змісту музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників в інститутах народної освіти, на трирічних педагогічних курсах, у педагогічних технікумах, з одного боку, і музично-драматичних інститутів з другого, дозволив зробити висновок, що зміст спеціальної музично-педаго-

гічної підготовки дошкільних кадрів суттєво відрізнявся від загальної: за кількістю годин, які виділялися на музично-педагогічні дисципліни, за обсягом знань, за характером набутих умінь і навичок, за використанням форм і методів навчання.

4. У результаті узагальнення позитивного вітчизняного досвіду музично-педагогічної підготовки дошкільних працівників періоду, що досліджується, накреслені шляхи її вдосконалення в сучасних умовах:

- з метою більш якісного відбору абітурієнтів на дошкільні факультети навчальних педагогічних закладів, визначення рівня їх загальної культури і наявності музичних даних до вимог по прийому було б доцільно ввести співбесіди, проведення колоквиумів і написання рефератів на музично-естетичні теми. Основою для цього може служити досвід по відбору абітурієнтів в інститути народної освіти і музично-драматичні інститути в 20-і роки. Суттєву допомогу вступникам на дошкільні факультети, які мають недостатні знання в галузі музичної грамоти, подали б підготовчі курси. Педагогічно цінним може бути досвід роботи підготовчих курсів у Київському музично-драматичному інституті;

- у підвищенні якості професійної підготовки майбутніх дошкільних працівників, посиленні музично-педагогічної направленості навчально-виховного процесу особливе значення має комплексний підхід, який полягає у встановленні міжпредметних зв'язків між окремими дисциплінами. Цьому буде сприяти створення комплексних програм з метою вироблення у студентів умінь здійснювати взаємозв'язки між різними методичними дисциплінами, які викладаються на дошкільному факультеті /математики,

природи, фізвиховання, художньої діяльності та інших/, в музику. Майбутньому вихователеві важливо навчитися використовувати і варіювати форми і методи музичного виховання протягом усього навчально-виховного процесу. Ці вимоги до дошкільних працівників ставилися ще в період становлення музично-педагогічної підготовки кадрів для дошкільних закладів;

- реалізації самостійної практичної діяльності студентів, організації і проведенню педагогічної практики надав би суттєву допомогу досвід Фребелівського педагогічного і Музично-драматичного інститутів м. Києва у першій третині ХХ століття, при яких існували педагогічні лабораторії;

- в метю професійного підтвердження майбутніми дошкільними працівниками набутої кваліфікації можливе використання досвіду організації стажування випускників Київського музично-драматичного інституту. Диплом про вищу музично-педагогічну освіту вони одержували після закінчення стажування.

Таким чином, вивчення стану музично-педагогічної підготовки спеціалістів дошкільного виховання у навчальних закладах України періоду, що досліджується, творче використання у сучасній вищій і середній педагогічній школі позитивного досвіду минулого, накреслених прогресивних тенденцій буде сприяти якісній комплексній підготовці творчо розвиненого вихователя, підготовленого на високому професійному рівні до педагогічної роботи в дошкільному закладі.

Основний зміст дисертаційного дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Про творчий підхід до підбору навчального музичного матеріалу в урахуванням психологічних особливостей дітей

//Формування творчої особистості вчителя для оновлення національної школи: Теми доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Умань, 1993. - С.66-68.

2. До питання про підготовку дошкільних педагогічних кадрів у працях Н.К.Крупської //Гуманістичні засади педагогічної концепції Н.К.Крупської і сучасність: Теми доповідей міжнародної науково-практичної конференції. - Горлівка, 1994. - С.88-89.

3. Деякі питання вивчення важких дітей на сторінках журналу "Шлях освіти" //Девіантна поведінка неповнолітніх і молоді: можливості впливу: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Харків, 1994. - С.149-151.

4. Використання педагогічних ідей Ф.Фребеля і М.Монтессорі в процесі навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку //Шляхи підвищення навчально-виховного процесу в школі та педагогічному вузі: Збірник наукових праць, ч.ІІІ. - Харків, 1994. - С.68-74 (у співавторстві з Танько Т.П., авторських - 3 с.).

5. Підготовка кадрів для закладів соціального виховання у Харківському ІНО в 20-і роки // Психолого-педагогічна освіта в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. - Харків, 1994. - С.171-173 (у співавторстві з Танько Т.П., авторських - 1 с.).

6. Індивідуальне слухове виховання у педагогічній системі Марії Монтессорі // Педагогіка Марії Монтессорі: теорія та практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Белгород, 1995. - С.42-44 (рос. мова).

7. Взаємовідношення вчителя та учнів у педагогічній сис-

темі Марії Монтесорі //Культура педагогічного спілкування як фактор гуманітаризації сучасної освіти: Матеріали міжрегіональної наукової конференції.- Суми, 1996. - С.84-86 (у співавторстві з Танько Т.П., авторських - 1 с.).

8. Підготовка музично-педагогічних кадрів для закладів соціального виховання України у 20-і роки //Українське дошкілля: проблеми, пошуки, творчі знахідки: Матеріали доповідей міжвузівської науково-практичної конференції. - Умань, 1996. - С.178-179 (у співавторстві з Танько Т.П., авторських - 1 с.).

9. Питання розвитку слуху у дошкільнят за системою Марії Монтесорі //Українське дошкілля: проблеми, пошуки, творчі знахідки: Матеріали доповідей міжвузівської науково-практичної конференції. - Умань, 1996. - С.73-74.

10. З досвіду музичного виховання в харківських гімназіях у ХІХ столітті //Елітарна освіта: історія, теорія, методика: Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій. - Кіровоград, 1996. - С.65-66.

11. До питання про розвиток дошкільнят за системою Марії Монтесорі //Актуальні проблеми дидактики середньої та вищої школи: Збірник наукових праць. - Харків, 1996. - С.82-85.

12. Науково-методичні матеріали "Музично-педагогічна підготовка дошкільних працівників в Україні /друга половина ХІХ - початок ХХ століть/ на допомогу студентам, викладачам вузів та училищ, працівникам дитячих садків. - Харків, 1996. - 45 С. (у співавторстві з Танько Т.П., авторських - 22,5 с.).

ANNOTATION

Larina I.A. "The Content of Pre-school Teachers musical-pedagogic preparation in Ukraine in the 20-ies - beginning of the 30-ies" (manuscript).

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Science on speciality 13.00.01 - Theory and History of Pedagogics, Kharkiv State Pedagogical University named after G.S.Skovoroda, Kharkiv, 1996.

The scientific research is focused on the content, forms and methods of musical-pedagogic preparation of pre-school teachers in the pedagogical institutes in the 20-ies - beginning of the 30-ies.

Perspective trends of this activity in modern pedagogical institutes of Ukraine are revealed.

АННОТАЦИЯ

Ларина И.А. "Содержание музыкально-педагогической подготовки дошкольных работников в 20-х - начале 30-х годов" (рукопись). Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Харьковский государственный педагогический университет им. Г.С.Сковороды, Харьков, 1996.

В диссертации выявлены содержание, формы и методы музыкально-педагогической подготовки дошкольных работников в учебно-воспитательном процессе педагогических учебных заведений в 20-х - начале 30-х годов.

Оформулированы перспективные направления этой деятельности в современных педагогических учебных заведениях. Основные материалы диссертации отображены в 12 публикациях.

Ключові слова: музично-педагогічна направленість, педагогічний практикум, дитяча лабораторія, комплексна підготовка.

437089

AB 36.119